

Дзяржаўная ўстанова адукацыі
“Сярэдняя школа №15 г. Ліды”
Бібліятэка

Паспрабуй, перакладзі

Пагутарым?

Да Сусветнага дня
роднай мовы

**... І ў палацы, і на сцежцы вузкай,
Каб душа магла пачуць душу,
Размаўляй са мной па-беларуску,
Размаўляй па-роднаму, прашу.**

Марыя Новікава.

Дзень роднай мовы асаблівы для кожнай нацыі, кожнага народа, бо няма народа без мовы, няма мовы без яго носьбіта. І беларусы не выключэнне. Нам у спадчыну засталася ўнікальная мова – жывая і мілагучная, песенная і паэтычная, старажытная і сучасная.

Сучасная беларуская мова вельмі падобная на рускую. І ў гэтым намя нічога дзіўнага. Зараджэнне беларускай мовы пачалося яшчэ ў 14 ст. у час развіцця пісьменства ў ВКЛ. Пазней, у часы знаходжання беларускіх зямель у складзе Рэчы Паспалітай, старабеларуская мова страціла сваю значнасць, а пасля распаду канфедэрацыі доўгі час афіцыйнай мовай была руская. У пачатку XIX стагоддзя, з з'яўленнем беларускага пісьменства, мова зноў ажыла. Дзяржаўнай яе афіцыйна прызналі толькі ў пачатку XX стагоддзя.

Сёння гаворку беларуса лёгка зразумець чалавеку славянскага паходжання, асабліва рускаму. Аднак, ёсць у ёй словы, пра значэнне якіх здагадацца не так проста.

Жывёльны свет.

Цмок – дракон.

Легенды пра агнядышашчых жывёл велізарных памераў ёсць у многіх народаў свету. Цмок адрозніваецца ад сваіх "суродзічаў". У беларускай міфалогіі гэтыя цмокі – часцей за ўсё «станоўчыя» персанажы. У паданнях Цмокі звычайна нападаюць на амаральных людзей, а добры і сумленны народ нават звяртаецца да іх па дапамогу.

Хрушч - майскі жук.

Слова "хрушч" ніяк не асацыіруецца ў рускамоўнага чалавека з майскім жуком. У гэтага беларускага слова ёсць яшчэ адно значэнне, а ніяк не звязанае з насякомымі. У некаторых варыянтах "хрушч" - гэта хвораст (печыва).

Бусел – аист.

У беларускай мове «аист» - гэта «бусел». Вялікая, велічная птушка, сімвал беларускай зямлі. У народзе яна лічыцца вобразам вернасці, перамогі добра над злом.

Конік – кузнечик.

«Конік» сугучна слову «конь» ў рускай мове. Абедзве назвы маюць дачыненне да жывёльнага свету, аднак значэнні ў іх розныя: беларускі «конік» – гэта «кузнечик» на рускай мове.

Вавёрка – белка.

Фанетычны склад беларускага і рускага слоў значна адрозніваюцца паміж сабой, але можна знайсці і аднолькавасць у маўленні ў іншых мовах. Так, па-украінску “белка” – “вивірка”, па-польскі – “wiewiórka”, па-старарускі – “веверица”.

Расліны.

Глог – боярышник.

Назвы некаторых раслін у беларускай мове цяжка суаднесці з рускімі словамі. “Глог” у беларусаў – гэта “боярышник”.

Трыпутнік – подорожник.

Беларускае слова “трыпутнік” падобна на рускае слова “путь”, а, як вядома, гэта трава расце ўздоўж дарог, “по пути”. Але, у беларускай мове слова “дорога” перакладаецца як “шлях” і сугучна са словам “путь” не мае.

Святаяннік – зверобой.

Рускае слова “свет” у перакладзе на беларускую мову гучыць як “святло”. Беларускія “святаяннікі” – гэта прыгожыя жоўтыя кветкі, падобныя на яркія сонечныя промні.

Ляшчына – орешник.

“Орешник” (род. кустарнікаў) беларусы часцей за ўсё называюць “ляшчына”, аднак, у рускай мове таксама ёсць слова “лещина” (сінонім “орешнику”), але яго ўжываюць рэдка.

Посуд і сталовыя прыналежнасці.

Сальніца – солонка.

Глагол “солить” на беларускай мове гучыць як “саліць”, адпаведна, слова “сальніца” – гэта “солонка” на рускай мове, і ніякіх адносін да слова “сало” не мае.

Абрус – скатерть.

Слова “скатерть” на беларускай мове гучыць як “абрус”, а на польскай – “obrus”.

Імбрык – чайник.

Слова мае турэцкае паходжанне. У некаторых крыніцах “імбрык” – гэта прылада для кіпячэння вады з мэтай прыгатавання гарачых напояў. Па іншым, “імбрык” – гэта посуд для прыгатавання чая. У польскай мове гэта слова падобна на беларускае – “імбрык”.

Будынкi і ўстановы.

Кавярня – кофейня.

У беларускай мове “кава” – гэта “кофе”, таму і “кофейня” гэта “кавярня”.

Цырульня – парикмахерская.

Даўней цырульнікі валодалі некаторымі медыцынскімі прыёмамі (ставілі п’яўкі, праводзілі кровапусканне і інш.). У наш час у беларускіх цырульнях працуюць звычайныя стылісты, якія не аказваюць ніякай медыцынскай дапамогі.

Крама – магазін.

У рускай мове слова “крам” – гэта “маленькая лавка” (гандлёвыя кропкі ў 19-20 ст. на тэрыторыі Расійскай імперыі). У беларускай мове слова “крама” – гэта звычайны магазін.

Вежа – башня.

Слова “вежа” у старажытнай Русі абазначала асобна стаячую назіральную вышку. У беларускай мове і у наш час “башня” – гэту вежа. Дарэчы, ва ўкраінскай мове гэта слова таксама перакладаецца як “вежа”, а ў польскай – “wieża”.

Адзенне.

Хустка – косынка.

“Хустка” у беларускай мове абазначае “платок” ці “косынку” – адрэз тканіны трохвугольнай формы, якую жанчыны выкарыстоўваюць у якасці галаўнога ўбору.

Швэдар – світер.

Некаторыя славары беларускай мовы даюць пераклад слова “світер” як “світар”, але ў простае рэчы захавалася абазначэнне

“швэдар”. У народзе кажучь, што “світар” – гэта рэч, набытая ў краме, а “швэдар” – гэта тое, што звязана сваімі рукамі.

Капялюш – шляпа.

Беларускае слова “капялюш” не падобна на рускае “шляпа”, аднак, яно сугучна з польскім “kapelusz” і ўкраінскім “капелюх”.

Эмоцыі і пачуцці.

Жах – ужас.

Слова “ужас” на беларускую мову перакладаецца як “жах” ці “жудасць”. У рускай мове ёсць падобнае слова-сінонім “жуть”.

Смутак – печаль.

У беларускай мове рускае слова “печаль” мае азначэнне “смутак”. Падобнае гучанне ў гэтага слова ёсць і ў украінскай мове “смуток”, і ў польскай – “smutek”.

Каханне – любовь.

У беларускай мове існуе два значэння рускага слова “любовь”. “Любоў” – гэта пачуцце ў шырокім сэнсе (напрыклад, любоў да Радзімы), а слова “каханне” абазначае рамантычныя адносіны паміж мужчынай і жанчынай.

Крыўда – обида.

Беларускае слова “крыўда” паходзіць ад стараславянскага “кривьда” (зло, подласць, несправядлівасць), на рускую мову яно перакладаецца як “обида”.

Таксама маюць цікавы пераклад і непайторнае гучанне такія словы і выразы:

Смагард – изумруд

Збочыць – отступить в сторону

Кудзеркі – кудряшки

Знічка - падаючая зезда

Фурманка - повозка

Абапал – по обе сторон

Маладзік – молодой месяц

Заняпасці – прийти в упадок

Апрытомнець – прийти в сознание

Буяць – пышно цвести

Бярозавік – березовый сок